

Далибор ЕЛЕЗОВИЋ

ВОЈНУЦИ НОВОПАЗАРСКОГ КАДИЛУКА ПРЕМА ТУРСКОМ ПОПИСУ ИЗ 1604. ГОДИНЕ

Рад истражује статус војнука у Новопазарском кадилуку према турском попису Босанског санџака из 1604. године, војног реда присутног у свим словенским земљама и инкорпорираног у турски војни систем после продора на Балкан. Војнуци су највећим делом регрутовани из реда влаха-сточара; ниже војничке старешине, лагатори, били су хришћани, док су више старешине били муслмани. Попис сведочи да су војнуци поменутог кадилука почетком XVII века углавном сведени на ниво раје.

Кључне речи: војнуци, попис, Новопазарски кадилук, Звечан, Јелеч, Рас, Враче, Сјеница

Војнуци су словенска институција слободних сељака — војника, коју су Османлије преузели у свој војни систем у време освајања балканских земаља. Овај ред имао је значајну улогу у одређеним безбедносним задацима у миру и његови припадници учествовали су и у војним походима. Истраживања везана за војнички ред интересантна су јер је он био састављен углавном од хришћана, који су били у служби Османске империје, и тиме доприносили успостављању османске власти на освојеним територијама и њеној даљој експанзији. Проучавање овог реда значајно је и из разлога осветљавања контроверзног влашког слоја, из којег су војнуци углавном регрутовани. Значајну студију о војнуцима написао је Бранислав Ђурђев, и она представља велики донос осветљавању тог реда.¹ До проучавања Б. Ђурђева постојала су два мишљења о пореклу војничког реда: по првом војнички ред је

¹ Б. Ђурђев, *О војнуцима, са освртом на развој турског феудализма и на њиштање босанског агалука*, Гласник Земаљског музеја у Сарајеву, св. II, 1947, 75–137.

бугарског порекла и као установа био је ограничен на бугарске крајеве, а по другом је то ред босанског порекла. Ђурђев је доказао да се војнички ред среће у свим крајевима где живе Словени, а да је први пут преузет у османски војни систем у Бугарској. Све указује на то да је ова организација преузета од неке раније затечене. Само име *војнуци* или војници јесте словенска реч, њихово земљиште је баштина, а нижи официри *лагайори*, што су термини и дужности преузети из српског и бугарског средњовековног друштвеног уређења.²

Порекло војничког реда треба тражити и у влашко-сточарској организацији из које су га Турци преузели. Средњовековни споменици говоре да су власи чували коње, косили сено и служили при транспорту, што је била и дужност војнука под Турцима. То потврђује и подatak да су Турци преузели влашко-сточарске установе и старешински кадар као кнезове, примићуре (локалне старешине једне кнежине), лагаторе и друге. Преузимање овог реда у турски војни систем везује се за реформе беглербега Румелије Тимурташ паше у време султана Мурата I (1362–1389).³ Наиме, после продора на Балкан Турци су у области Дејановића преузели затечени војнички слој, реформисали су га, уз извесне допуне, и укључили у свој војни систем.⁴ Војнуци су били организовани у мање организационе јединице зване *койља*, која су чинила један војник и два јамака (помоћника), а у неким крајевима било је и до седам јамака.⁵ У Видинском санџаку, у другој половини XV века, у једном копљу било је седам војнука. Попис војнука Скадарског санџака из 1488. године бележи да су тамошњи војнуци, лаки оклопници, имали по шест и седам јамака, а обични војнуци два, три или четири јамака.⁶ Попис војнука нахије Врање с краја XV века сведочи да је један војник цебелија (лаки оклопни коњаник) имао три јамака.⁷ Раз-

² Исто, 104.

³ Исто, 77–78.

⁴ О. Зиројевић, *Турско војно уређење у Србији (1459–1683)*, Београд 1974, 162–163.

⁵ Е. Мильковић – Бојанић, *Смедеревски санџак 1476–1560, земља – насеља – становништво*, Историјски институт, Посебна издања књ. 46, Београд 2004, 244.

⁶ Д. Бојанић – Лукач, *Зајечар и Црна Река у време турске владавине (XV–XVIII век)*, Гласник Етнографског музеја 42, Београд 1978, 34–35.

⁷ А. Стојановски, *Попис војнука с краја XV века*, Врањски гласник, Књ. XXII, Врање 1989, 146–152.

личит број јамака у неким крајевима, који пописи региструју, извесно је, зависио је од службе коју су они обављали у тој области.

Један од основних задатака војнука, према Али-чаушу из Софије, била је служба у царској коњушници, па су они сваке године, у време паше, ишли у Цариград да послужују царске коње. Делили су се на царске, који су ишли у царску коњушницу, и обичне, који су служили као комора и коњушари при војним походима.⁸ Неки војнуци имали су задатак да чувају одређене вароши и путеве, мада се сматра да је то била њихова привремена служба. Тако канун-нама Босанског вилајета из 1516. године одређује: „Нека у вароши које су ради обезбеђења путева за војнуке Новог Пазара и Сјенице основали Скендер-паша, Фируз-бег и Јунус-паша и у варош Прибој дође по двадесет војнука и нека они у свакој споменутој вароши саграде куће па се ту настане и чувају“.⁹

Војнуци су уживали слободне баштине и за своју службу су били ослобођени пореза и намета, осим ако су држали неко друго земљиште. Низи старешински кадар војнучког реда били су лагатори и они су били хришћани, док су више старешине — черибаше, војнучки бегови и војнучки санџак-бегови били муслимани. Синови, браћа и рођаци војнука чинили су војнучку резерву¹⁰ и служили за попуњавање њиховог строја. Војнуци су били организовани у санџаке као и остали војници на челу са војнучким санџак-бегом.¹¹

Попис Босанског санџака из 1604. године сведочи о значајном броју војнука у Новопазарском кадилуку.¹² Кадилук или каза најче-

⁸ H. Hadžibegić, *Rasprava Ali čauša iz Sofije o timarskoj organizaciji u XVII i početkom XVIII stoljeća*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sv. II, Sarajevo 1947, 187–188.

⁹ *Kanuni i kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*, Orijentalni institut u Sarajevu, Monumenta turcica historiam slavorum meridiolanum illustrantia, Tomus primus, Serija I, Zakonski spomenici, sv. I, Sarajevo 1957, 32.

¹⁰ У области Бранковића према попису из 1455. године нису забележена војнучка села, али регистрована су 33 села војнучке резерве (*зеваида*), на хасу Илијац-бега у нахији Клопотник и хасу Мухамед-бега у нахији Лаб: М. Маџура, *Насеља и становништво Обласћи Бранковића*, САНУ, Демографски зборник VI, Београд 2001, 227–234.

¹¹ Б. Ђурђев, нав. дело, 101–102.

¹² *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, Bošnjački institut Zurih — Odjel Sarajevo, Orijentalni institut u Sarajevu, Monumenta turcica, Tomus nonus, Serija

шће као редовна управна јединица, налазила се између основних управних јединица санџака и нахије и означавала је подручје на којој се протезала надлежност једног кадије. Сваки кадилук обухватао је већи или мањи број нахија, зависно од бројчане снаге муслиманској становништва на том подручју. Територија једног кадилука није се морала поклапати са границама санџака у чијем се саставу налазио, него је могла да прелази преко тих граница и да обухвата нахије другог санџака.¹³ Такав је случај и са Новопазарским кадилуком, чија територија, по овом попису, није била компактна, јер је у његов састав улазила и нахија Бирче као енклава.¹⁴

Кадилук Нови Пазар као део Босанског санџака помиње се први пут 1485. године под именом Вилајет и кадилук Нови Пазар.¹⁵ Крајем XV века Босански санџак био је подељен на пет кадилука, од којих је један био и Кадилук Нови Пазар у чијем саставу су биле нахије: Јелеч, Звечан, Рас, Сјеница, Моравица, Барче, Враче, Никшићи, Ржане, Дмитровица, Нови Пазар, Радохна, Остатија и Бобољ.¹⁶

У састав Новопазарског кадилука, према попису из 1604. године, улазиле су нахије Аржане, Звечан, Јелеч, Рас, Враче, Сјеница, Остатија, Бобољ, Требна, Моравица, Барче, Бања и Бирче.¹⁷ Поменути кадилук простирао се на територији од Косовске Митровице на југу, до Власенице у Босни на северу. Центар кадилука био је Нови Пазар, а било је још неколико градских насеља: Дмитровица (Косовска Митровица), Глухавица, Бојник¹⁸, Нова Варош, Кратово¹⁹ и Мраморка (околина данашње Власенице). Попис почетком XVII века бележи војнуке у следећим нахијама Новопазарског кадилука: Звечан, Јелеч, Рас, Враче и Сјеница.

II, Defteri, knj. 4, sv. II, Sarajevo 2000. (У даљем тексту — *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*).

¹³ Н. Шабанović, *Bosanski pašaluk — postanak i upravna podjela*, Naučno društvo NRBiH, Djela, knj. XIV, Одјелjenje istorijsko-filoloških nauka, knj. 10, Sarajevo 1959, 111.

¹⁴ Нахија Бирче налазила се на територији данашње Власенице и околине у Босни.

¹⁵ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 145.

¹⁶ О. Зиројевић, нав. дело, 97.

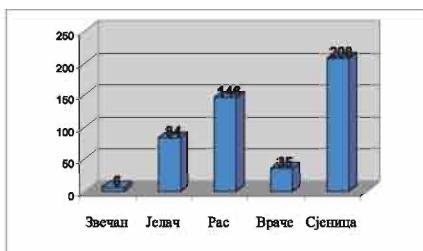
¹⁷ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 9–385.

¹⁸ Данашње село Бедина Варош, у ужем југоисточном подручју Ивањице.

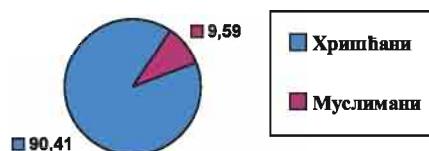
¹⁹ Насеље југоисточно од Прибоја.

Нахија Звечан по попису имала је 1.105 домаћинстава, хришћанских 867 (78,46%) и мусиманских 238 (21,54%).²⁰ У нахији су забележени војнуци села Долњи Кортин и Димилић са укупно шест домаћинстава, од којих пет хришћанских и једно мусиманско. Нахија Јелеч бројала је 1.509 домаћинстава, хришћанских 1.312 (86,95%) и мусиманских 197 (13,05%). У нахији су забележене 94 војничке куће.²¹ Нахија Рас бројала је 2.124 домаћинства, хришћанска 1.292 (58,89%), и мусиманска 902 (41,11%), и сви су били власи. У Расу је забележено 116 војничких кућа.²² Нахија Враче имала је 1.062 домаћинства, хришћанско 831 (78,25%) и мусиманско 231 (21,75%), и сви су били власи. У Врачу је забележено 35 војничких кућа.²³ Нахија Сјеница имала је 752 домаћинства, хришћанских 650 (86,44%) и мусиманских 102 (13,56%), и сви су били власи. Регистровано је у нахији 208 војничких кућа.²⁴

У Новопазарском кадилуку било је укупно 459 војничких домаћинстава, 415 хришћанских, или 90,41%, и 44 мусиманска, односно 9,59%. Највећа концентрација војнука била је у нахији Сјеница, 208 кућа, где се налазило и највеће војничко село у кадилуку, Дубница са 80 домаћинстава и приходом од 24.140 акчи.²⁵ Укупан приход војничких села у Новопазарском кадилуку 1604. године износио је 121.532 акче.

Табела 1. Број војничких кућа по нахијама Новопазарског кадилука 1604. г.

Табела 2. Верска структура војнука у Новопазарском кадилуку 1604. г.

Међу војнуцима су забележена 22 имигранта, односно 4,79% од укупног броја војничких кућа. Од имиграната 21 је био из категорије „до-

²⁰ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I, XXXV.

²¹ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 63–127.

²² *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I, XXXV.

²³ Исто.

²⁴ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I, XXXV.

²⁵ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 272–273.

шиац“ а један из категорије „*ћришилац*“. Каква је била разлика између њих и одакле су досељени, у попису нема података. Попис региструје и шест конвертита међу војнуцима у то време, или 13,63% од укупног броја војнука мусиманске вероисповести. Карактеристична су два војнука чији су очеви прешли на ислам, Петар Илијасов²⁶ из села Брезовиће и Михајло Бајрамлијин²⁷ из села Долњи Иштар. Притисак на повлашћени део становништва утицао је на процес исламизације у овој области.

Попис пружа информације и о мусиманском становништву, чији је значајан део био насељен у градским насељима кадилука, што је карактеристично за нове мусимане који се јављају најпре у градовима међу трговцима, занатлијама и старешинама поједињих махала. Ширењем Османског царства повлашћени слојеви становништва у унутрашњости губе на значају и бивају сведени на ниво раје. Процес исламизације у време овог пописа био је у току на простору Рашке области, па су они који су губили повластице покушавали да се преласком на ислам отрgnu од беде. У поменутом кадилуку забележено је међу војнуцима шест хришћанских свештеника (пет попова и један калуђер), као и два мусиманска свештеника.²⁸

Попис из 1604. године углавном бележи војнуке као засебне пописне јединице одвојено пописане од села чији су становници били. У неким случајевима војнуци су пописани у оквиру села, као у нахији Јелеч: Загуљ,²⁹ Слана Лука,³⁰ Брезовица³¹ и Кожља.³² У Расу је село Средње Тушимље³³ пописано са војнуцима, а у Врачу село Дол³⁴. Уочљив је и минималан број војничких кућа у неким насељима, које су, такође, одвојено пописане. У попису се не налази објашњење ни за један од ових примера. Известан број села у Новопазарском кадилуку забележена су као „*бивши војнуци*“. Такво село је у Јелечу Ора-

²⁶ Исто, 93.

²⁷ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 136.

²⁸ Хатиб Махмуд-халифа уживао је баштину Мустафе Радовановог, конвертила у селу Кућине, а мутевелија Велија поседовао је баштину у војничком селу Кировче: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 229, 271.

²⁹ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 66.

³⁰ Исто, 93.

³¹ Исто, 67.

³² Исто, 122–123.

³³ Исто, 131–135.

³⁴ Исто, 229.

шна³⁵, а у Расу Брезовица.³⁶ Бивши војнуци у нахији Враче били су села Опава³⁷ и Панојевић,³⁸ док је у нахији Сјеница забележено осам села бивших војнука (Горња Брњица, Дувац, Долња Брњица, Врила, Мачка, Долња Вапа, Старчић и Брвеница).³⁹ Значајан број села пописаних као *бивши војнуци* наводи нас на закључак да је војнучки ред у то време био у опадању. То сведочи и одвојено пописивање бивших војнука и војнука у селу Горња Брњица. Као засебне пописне јединице забележени су бивши војнуци Горње Брњице (9 кућа), и становници Горње Брњице (29 кућа), који су чували дербенд (кланац).⁴⁰ Исти пример је и са селом Старчић, где су као засебне пописне јединице пописани бивши војнуци (9 кућа), и војнуци села Старчић (1 кућа).⁴¹ У селима бивших војнука од старешина су регистровани само кнез и примићур у селу Мачка,⁴² који нису били ослобођени од пристојби, за разлику од старешина у војнучким селима. Да је војнука раније било више сведоче забележене војнучке земље и баштине у селима у којима их у време овог пописа није било. Тако је у селу Бистрић⁴³ у нахији Звечан забележена једна војнучка баштина а у Јелечу војнучка земља забележена је у селу Јадике.⁴⁴ Оваквих примера је много више у нахијама Рас и Сјеница и они показују да су војнуци из тих села из неког разлога ишчезли. С друге стране, војнуци су поседовали земљу и у селима у којима нису становали, као војнук Степан⁴⁵ у селу Бучевице и војнук Шахин⁴⁶ у селу Вевир.

³⁵ Исто, 67–68.

³⁶ Исто, 168.

³⁷ Исто, 227.

³⁸ Исто, 228.

³⁹ Исто, 271–290.

⁴⁰ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 271–274.

⁴¹ Исто, 283–284.

⁴² Исто, 279–280.

⁴³ Данас село Шаљска Бистрица у општини Лепосавић, насељено албанским становништвом. У селу попис из 1604. године региструје 4 хришћанске куће, 3 напуштене хришћанске баштине и 1 муслиманску кућу: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 30.

⁴⁴ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 117.

⁴⁵ Исто, 121.

⁴⁶ Исто, 147.

На основу података из цитираног пописа може се закључити да су становници Новопазарског кадилука већином били власи, што иде у прилог тези Б. Ђурђева да је војнучки ред влашког порекла. У нахији Сјеница војнуци села Житнић⁴⁷ и села Долња Вапа⁴⁸ уписаны су као „*чемаӣ кнеза Вука*“, а војнуци села Братчовина⁴⁹ као „*чемаӣ Шимуна Николиног*“. Ово је још једна потврда о влашком пореклу војнучког реда, јер су управо власи били организовани у џемате — влашке кнежине на челу са кнезом, као што је то овде случај са војнуцима.

Најзначајнији хришћански старешина у кадилуку, према цитираном попису, био је кнез Вук Радаков из села Младовине, који је у оквиру свог џемата имао шест села са укупно 73 домаћинства. У попису стоји да је он „*ослобођен од пристојби*“.⁵⁰ Претпостављамо да је његов син примићур Милош Радаков, који је био старешина села Горња Брњица.⁵¹ Од војнучких старешина попис наводи кнезове, примићуре, лагаторе и једног сераскера по имену Махмуд⁵² у селу Долњи Љуљац у Расу. Ђурђев сматра да је сераскер други назив за черибаше, заповеднике војнучких јединица черибашилука. По Али-Чаушу из Софије, дужност черибаша је била да воде војнуке на рад у царској коњушници и на царским ливадама.⁵³

Од старешина у војнучким селима попис бележи кнезове, примићуре и лагаторе, сви у нахији Сјеница, осим кнеза Леке из села Средње Тушимље у Расу.⁵⁴ У Сјеници су пописана 3 кнеза и 4 примићура који су за своју службу били ослобођени плаћања дажбина.⁵⁵ Такође, убележена су 2 лагатора, Божан⁵⁶ у селу Дубница, који је био ослобођен

⁴⁷ Исто, 277–278.

⁴⁸ Исто, 280.

⁴⁹ Исто, 278.

⁵⁰ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 271.

⁵¹ Становници овог села обављали су службу дербенција, чували су кланац под именом Барче. За Милоша Вукова, примићура, наводи се да је био становник села Горачић, што је био други назив за село Младовину, и да је био ослобођен пристојби: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 274.

⁵² *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 196.

⁵³ Б. Ђурђев, нав. дело, 101–102; Н. Hadžibegić, *Rasprava Ali-Čauša*, 187.

⁵⁴ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 134–135.

⁵⁵ Исто, 268–273.

⁵⁶ Исто, 273.

дажбина, и Гradoјe у селу Младовина, који је плаћao умањен износ филурије (100 акчи).⁵⁷

У војнучким селима баштине су поседовали кнезови и примићури из других невојнучких села или су плаћали дажбине. Кнез Вујица из села Кировче поседовао је баштину у војнучком делу истог села.⁵⁸ Тако су и примићури Радоња⁵⁹ и Рајко⁶⁰, први у војнучком селу Чајковић, други у Горњој Вапи, поседовали баштине и били обавезни да плаћају дажбине, као и други обични становници поменутих села.

И у XVI веку села нахије Сјеница имала су кнеза или примићура, а нека обојицу. Села са примићурима сачувала су катунску организацију, док су села са кнезом делимично прешла на земљорадњу и сматрана су рајом.⁶¹

Највећи део војнuka Новопазарског кадилука — 3/4 плаћao је дажбине одсеком, такозвану филурију, као и остали власи. Мањи део — 1/4 плаћao је испенџу и ресми чифт као и друге рајинске обавезе, зависно од прихода са својих баштина. Овај попис показује да у то време филурија као влашки порез није био лакши од рајинских пореза. Филурија је у време пописа у поменутој кази износила 315 акчи, са изузетком појединача који су били повлашћени,⁶² или су плаћали умањен износ због лоше земље или мање површине својих баштина и чифтова. Просек плаћања обавеза сељака ратара по домаћинству у Босанском санджаку, према овом попису, био је од 120 до 150 акчи. Чак и када се овом износу дода цизја, опет је рајински порез мањи од филурије. Овако увећан износ филурије јасно указује на то да је у питању био притисак на повлашћене делове становништва како би се свели на ниво раје, напустили сточарство и прешли на земљорадњу. Можда се радило и о притиску на влахе да се преласком на земљорадњу стално наслеле на овом подручју. Имамо и пример претеривања влаха, као у селу Младо-

⁵⁷ Исто, 271.

⁵⁸ Исто, 274.

⁵⁹ Исто, 268.

⁶⁰ Исто, 270.

⁶¹ Б. Храбак, *Стари Влах од XV до йочећика XIX века*, Новопазарски зборник 23, Нови Пазар 1999, 59.

⁶² Тако су субаша Хасан и његов син Дурак у селу Горња Рогатица за своје баштине плаћали по 200 акчи одсеком: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 133.

вини за које у попису стоји: „... у стваром дефтеру су у овом селу уписаны 3 влаха, сада су прописани. Земљишта у селу Младовина уживају војнуци и њима је уписано да време влашким обичајима плаћају филурију: кућа: 1 до 315“.⁶³

На висок износ филурије свакако да је утицао и пад акче у односу на златник у време пописа, јер је филурија била везана за златник. Вредност златника за време Ахмеда I (1603–1617) у време пописа о којем је овде реч била је 120 акчи. Пона века раније, у време Сулејмана Законодавца 1548. године златник је вредео 63 акче.⁶⁴ Ова девалвација акче одразила се на висину цизје, која је са 20 акчи по особи, колико је износила почетком XVI века, порасла на 200 акчи почетком XVII века.⁶⁵ Када се саберу вредност златника и износ цизје у време наведеног пописа, добија се приближно износ филурије коју су плаћали власи Новопазарског кадилука.

Висина филурије зависила је и од стратешког положаја неког подручја, као и од имовног стања појединих домаћинстава. Власи у граничним подручјима плаћали су знатно мање износе филурије, док су у унутрашњости, где нису били на стратешким подручјима, плаћали већи износ филурије. Тако су у граничним нахијама Босанског сандџака у време овог пописа власи плаћали од 100 до 150 акчи филурију, а у Новопазарском кадилуку који је изгубио ранији стратешки значај пуну филурија је износила 315 акчи.⁶⁶

Попис региструје и напуштену војничку земљу, као ону за коју је убележено да је раније била у поседу шест синова неког Радоње, а коју је по наведеном попису уживао спахија Јусуп, у селу Драчић у Расу.⁶⁷ Исти случај је био са селом: „Горњи Стубић, са војнуцима села Стубић (...) У тојису је заведено као напуштено од паје“.⁶⁸ Да ли се у овим

⁶³ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 274.

⁶⁴ Н. Hadžibegić, *Džizja ili harač*, Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom, sv. V, Sarajevo 1955, 52; Barkan Ömer Lučtfi, *XVI. Asrin ikinci yarısında Türkije 'de fiyat hareketleri*, Prilozi za orijentalnu filologiju XXII–XXIII, (1972–73), Sarajevo 1976, 132–148.

⁶⁵ Исто, 53.

⁶⁶ А. Handžić, *O društvenoj strukturi stanovništva u Bosni početkom XVII stoljeća*, Prilozi za orijentalnu filologiju 32–33/1982–83, Sarajevo 1984, 133.

⁶⁷ Исто, 132.

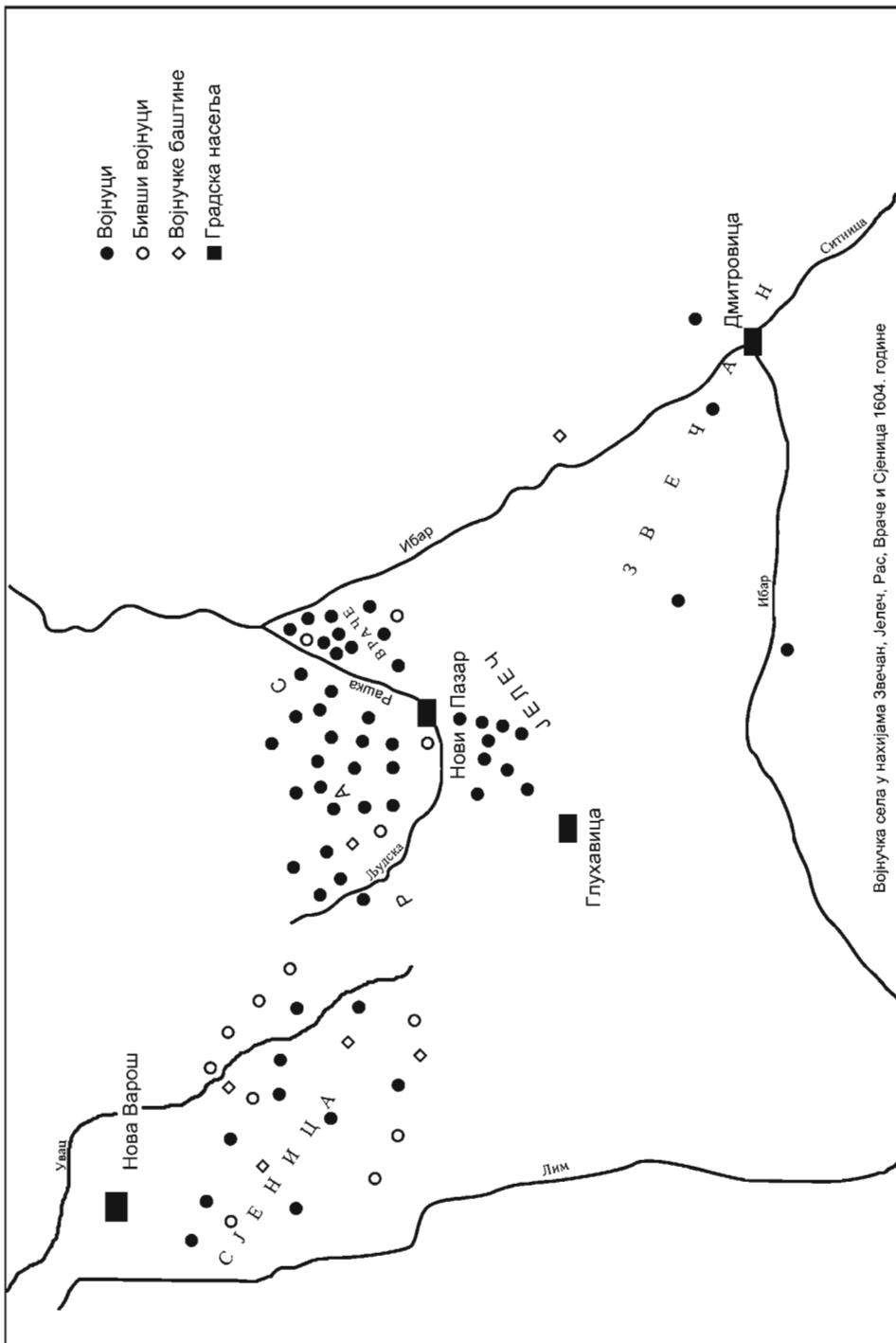
⁶⁸ Земине у овом напуштеном селу уживали су Абдулвехаб-чауш и Абди-вода: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 274.

случајевима ради о протеривању, не можемо са сигурношћу тврдити, али чињеница да поменуту земљу у време пописа уживају муслимани упућује на то да је у питању била нека врста узурпације. Свакако да је најзначајнији разлог преласка великог броја влаха и војнука у рају скок износа влашког пореза. Многи власи-сточари под оваквим притиском одлучили су да пређу на земљорадњу, што је у значајној мери изменило друштвену структуру становништва. Од ванредних пореза и намета једино су војнуци села Младовина у нахији Сјеница били повлашћени. За њих попис наводи: „... у замјену за службу чувања дербенда, након плаћања својих пристојби, ослобођени су од намета аваризи диваније⁶⁹ и од обавеза према санџак-бегу ...“⁷⁰ Служба чувања путева и кланаца била је дужност дербенција, па претпостављамо да се ради о привременој служби војнука поменутог села. Ово би уједно била и једина конкретна вест о служби војнука у Новопазарском кадилуку коју пружа цитирани попис.

Наведени попис сведочи да су војнуци Новопазарског кадилука махом регрутовани из реда влаха-сточара, који су чинили већину становништва у кадилуку. То потврђују и организационе јединице војнука, као што су ćемати на челу са кнезовима. И старешине војнучког реда, примићури и лагатори, преузете су институције из српске средњо-вековне државе. Војнуци су у поменутом кадилуку највећим делом плаћали порез филурију према влашком обичају. Иако је војнучки ред у то време био релативно бројан, у овој области био је у опадању. Војнуци су ишчезли из многих села, па попис у селима региструје само војнучке баштине и земље. Извесна села забележена су као *бивши војнуци*, јер су изгубили свој ранији статус. Војнуци су у Новопазарском кадилуку огромном већином били хришћани. Попис сведочи да је исламизација почетком XVII века на територији Босанског санџака била у току, тако да је неколико конвертита забележено и међу војнучима Новопазарског кадилука. Велики број војнука, иако су припадали друштвеној групи влаха, плаћали су рајинске порезе. Разлог је повећање износа филурије у време пописа, који је многе филурције примирао да пређу на плаћање рајинских пристојби, јер су биле мање. Ти-

⁶⁹ Општи назив за низ посебних намета и обавеза којима су биле задужене обичне рајинске куће у виду ванредних државних пореза, натуралних давања или ангарирања.

⁷⁰ *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. II, 271.

ме су власи-сточари претварани у земљораднике. Свакако да је у питању био притисак на повлашћене слојеве хришћана како би се њихов број ограничио а они свели на ниво обичне паје.

Dalibor Elezović

"VOJNUCS" OF NOVI PAZAR KADIDOM

"Vojnucs" are one of the oldest orders in Osman army, composed mostly of Christians and with Muslim officers. The work is dedicated to "vojnucs" of Novi Pazar Kadidom based on Turkish census of 1604. The census names "vojnucs" in Zvečan, Jeleč, Ras, Vrače and Sjenica districts. The census proves that "vojnucs" in the kadidom were recruited predominantly from Vlah cattle-breeding population and that the most of them were turned into "raya" (folk) in the beginning of XVII century.

Key words: "Vojnucs", Census, Zvečan, Jeleč, Ras, Vrače, Sjenica